

Pengenes herre, 1-3 (Keynes, Hayek og Marx)

Billederne er fra tv-udsendelserne.

John Maynard Keynes og keynesianismen

Tema: Dansk politik
Fag: Samfundsfag
Målgruppe: Lærere på gymnasiale uddannelser

DR2, 28.10.20131, 51 min.

Englænderen John Maynard Keynes (1883-1946) udtænker de økonomiske teorier, der styrer den måde, som europæiske regeringer fører politik på efter 2. Verdenskrig. I hvert fald indtil neoliberalisterne omkring 1980 overbeviser regeringerne om, at markedet bare kan passe sig selv og blive ved med at vokse. Den økonomiske verdenskrise i 2008 viser, at det ikke er tilfældet, og Keynes bliver aktuel igen. Således investerer i 2008 fx den amerikanske regering 750 milliarder lånte dollars i offentlige projekter, der skal skabe optimisme og vækst i en tøvende økonomi ved lokalt at skabe jobs, produktion og forbrug, hvilket har en afsmittende multiplikatoreffekt på hele lokalområdet, når fx arbejdere ved et dæmningsbyggeri får løn og bruger den i lokale forretninger, restauranter osv. Ideen om på denne måde at kickstarte en skrantende national økonomi, får Keynes i forbindelse med krakket i Wall Street i 1929. Allerede ved 1. Verdenskrigs afslutning mener han, at sejrherrene ikke skal straffe taberen Tyskland, men hjælpe landets økonomi på fode. Sejrherrene lytter dog ikke, og i stedet avler et gældplaget og hævngherrigt Tyskland diktatoren Adolf Hitler og 2. Verdenskrig. Efter 1945 er man mere villig til at lytte til Keynes' ideer om globalt økonomisk samarbejde gennem oprettelse af bl.a. Verdensbanken og IMF. Hans idé om, at global markedsøkonomisk stabilitet er afhængig af, at stærke nationale økonomier er villige til at forbruge for således at stimulere økonomisk vækst i svagere lande, er dog stadig for stærk kost for fx Tyskland midt i Eurokrisen efter 2008.

Hayek og det frie marked (Pengenes herrer, 2)

Tema: Dansk politik
Fag: Samfundsfag
Målgruppe: Lærere på gymnasiale uddannelser

DR2, 29.10.2013, 52 min.

Friedrich von Hayek (1899-1992) vil som klassisk nyliberalist have en helt ureguleret markedsøkonomi. Med hans briller skyldes verdenskrisen i 2008 navnlig, at den amerikanske centralbank allerede i 2001 sætter renten ned for at stimulere vækst i USA. Rentenedsættelsen styrker den blåøjede idé om stadig vækst, der ender med den massive og uansvarlige udstedelse af subprime boliglån til fattige amerikanere, der aldrig vil kunne betale dem tilbage. Det frie marked med dets darwinistiske "survival of the fittest"-mekanismer burde i stedet selv have fået lov til at fastsætte en realistisk rente. Hayek forudsiger i 1920'erne krakket i Wall Street, der ifølge ham også skyldes den amerikanske centralbanks lave rente. USA bruger regeringsindgreb (New Deal) til at klare krisen for lånte penge, og det ser Hayek som at smide benzin på et brændende bål, for uholdbar forøgelse af pengemængden fører til inflation og ruin. Efter 2. Verdenskrig advarer Hayek mod en statsstyring af markedet, og Thatcher, Reagan og neoliberalismen er omkring 1980 inspireret af Hayek, men i overensstemmelse med Milton Friedmanns teorier vil de ikke helt opgive statens rolle: Markedet skal være frit, men centralbanker skal dog fastsætte den nationale valutaenhed (fx det britiske pund i England og ikke mange konkurrerende valutaer som fx the Brixton, Totnes, Lewes, Bristol pound, von Nothaus' liberty dollar i USA osv.), og staten skal forhindre det økonomiske systems kollaps - men får det ikke store banker til at satse helt vildt, når de ved, at skatteyderne vil redde dem? Det mener Hayeks tilhængere.

Karl Marx og den marxistiske økonomi (Pengenes Herre, 3)

Tema: Dansk politik
Fag: Samfundsfag
Målgruppe: Lærere på gymnasiale uddannelser

DR2, 30.10.2013, 45 min.

Karl Marx (1818-1883) er materialist, og han anser den måde, som produktion og distribution af materielle goder finder sted på i et givet samfund for at gennemsyre alle holdninger, værdier og tanker i det givne samfund. I et kapitalistisk vareproducerende samfund vil nogle få tilegne sig større og større rigdom (fx fabriksejere), mens flertallet, der skaber de materielle produkter (fx fabriksarbejdere), vil få mindre og mindre. Så når reallønnen i Vesten er faldet støt for de fleste, mens nogle ganske få bliver stadig rigere, betyder det så, at Marx har ret? Han forudser ikke, at den generelle globale levestandard vil stige for alle, men spørgsmålet er, om den gør det relativt set, når fordelingen af rigdom bliver stadig mere ulige, og kæmpefirmaer på monopolagtige måder styrer det globale "frie" marked? Ud fra en marxistisk analyse vil en fortsat kapitalistisk vækst kræve, at (dele af) de udnyttede klasser får flere penge, så de har råd til at købe de varer og ydelser, som deres klassefæller producerer. Og i en globaliseret verden sker det jo fx i Asien, hvor lavtlønnede arbejdere udkonkurrerer deres løntungere kolleger i Vesten og skaber lokal vækst. Og sådan vil kapitalister altid kunne udnytte nationale forskelle i levestandard til at flytte produktionen derhen, hvor lønniveau, miljøkrav osv. er lavest. Er skruen uden ende, fordi teknologiske fremskridt vil gøre det muligt for Jorden at huse stadig flere milliarder mennesker, eller vil vi i sidste ende udpine planeten? Og er der overhovedet et alternativ til kapitalismen, når den virkeliggjorte socialisme og kommunisme førte til tyranni?

Faglig relevans / kompetenceområder

Samfundsfag A stx:

Økonomi

- velfærdsprincipper, herunder stat, marked og civilt samfund
- økonomiske styringsprincipper, herunder bæredygtig udvikling
- makroøkonomiske sammenhænge, multiplikatorvirkning, målkonflikter og styring nationalt, regionalt og globalt.

Politik

- politiske grundholdninger, herunder konservatisme, liberalisme og socialisme, politiske skillelinjer og vælgeradfærd
- magt- og demokratiopfattelser nationalt, regionalt og globalt, herunder betydningen af retssystemet
- forskellige typer politiske systemer, herunder EU.

International politik

- Danmarks suverænitet og handlemuligheder
- aktører, magt, sikkerhed, konflikter og integration i Europa og internationalt
- globalisering og samfundsudvikling

Ideer til undervisningen

De 3 udsendelser kan bruges som en samlet introduktion til de sidste hundrede års økonomiske politik, men de kan også indgå enkeltvis i undervisningen i **økonomi**.

Med andre ord kan udsendelserne på flere planer indgå i økonomiundervisningen. I udsendelserne får man en ganske grundig indføring i de tre økonomers tanker, men de bliver også sat ind i en historisk og nutidig kontekst, hvilket anskueliggør den indflydelse den enkelte økonom har haft og til dels stadig har.

J.M. Keynes har om nogen anden været inspirationskilde til mange regeringers økonomiske styringsprincipper herunder udviklingen af velfærdssamfundet, som vi bl.a. kender det i Skandinavien, mens Hayek var en stor inspirationskilde for eksempelvis Margaret Thatcher i Storbritannien, og Marx i en eller anden udformning inspirerede de sovjetiske magthavere.

I forbindelse med arbejdet med **politik** og **international politik** er de 3 udsendelser også relevante. Ved gennemgangen af de politiske grundholdninger, kan man gennem udsendelserne få kædet de økonomiske tanker på, der ligger bag politikken. Udsendelserne giver også et bud på hvordan økonomiske kriser opstår, og hvilke principper man har styret og styrer håndteringen af disse kriser efter. Man kan stille eleverne spørgsmålet, om det er økonomien, der styrer politikken eller omvendt! Og man kan med udgangspunkt i udsendelserne lade eleverne diskutere, hvilken økonomisk politik, der bedst vil hjælpe os ud af den nuværende økonomiske krise, nationalt som internationalt. Ligesom det kan være interessant at lade eleverne analysere, hvor stor indflydelse de tre økonomer har på danske politiske partier.

Udsendelserne vil også kunne indgå i historieundervisningen, i forbindelse med gennemgangen af **1914-1989: Kampen om det gode samfund**, ideologiernes kamp og velfærdsstaten.

Disse udsendelser indgår i materialesættet "Folketingsvalg 2015".